

O DEZA

O Deza é un territorio ben definido desde o punto de vista natural, histórico e cultural, o que lle outorga un nítido carácter e unha forte personalidade. Terras de longa tradición agropecuaria, localizadas a cabalo entre o val do Ulla e as terras costeiras das Rías Baixas.

Unha unidade encadrada na grande área paisaxística da Galicia central, ben delimitada polas serras do corazón de Galicia. Desde as inmediacións do val do Ulla, esta unidade paisaxística conforma unha superficie achanzada desde os canóns do tramo baixo do río Deza ata superar os 1100 m nos cumes aplanados da Serra do Faro. Na zona central, domina o nivel dos 600 m, chanzo previo ás elevacións máis pronunciadas, asociadas ás Serras Centrais galegas.

Diferéncianse tres tipos de paisaxes:

–Os baixos vales encaixados tributarios do Ulla –o Arnego e o Deza–, cunha paisaxe arborada e onde atopamos formacións de grande interese natural, xunto a actividades silvícolas e agrarias.

–As onduladas superficies de aplanamento, irregulares pola acción fluvial, nas que se desenvolven os solos con mellores aptitudes e, por tanto, a maior parte das actividades agropecuarias e os principais asentamentos; con paisaxes de marcado carácter rural.

–As paisaxes das serras do Farelo, Faro, Testeiro e Candán, espazos nos que o despoboamento e o dominio do mato e do arborado son as súas principais trazas.

A distribución maioritaria de usos e aproveitamentos segue a ser o resultado dun modelo tradicional con fortes vínculos co medio natural, a pesar de que nas últimas décadas introducíronse novos usos -industriais- e modernizáronse os aproveitamentos agrogandeiros. O avellentamento da poboación e estes cambios socioeconómicos recentes deron como resultado un abandono do agro que propiciou procesos de recolonización vexetal, tanto de especies autóctonas como esóxenas (eucaliptos).

Desde 1950 a comarca é testemuña dunha forte transformación nas zonas industriais e urbanas. Creceu a superficie das explotacións forestais de rápido crecemento e cultivos forraxeiros, así como a ocupada por infraestruturas e edificacións. Nas súas paisaxes, as masas de caducifolias autóctonas sitúanse nas proximidades das canles fluviais e nas zonas de maior pendente, ocupando solos profundos orientados ao norte e ao oeste, fundamentalmente bosques de ribeira, carballeiras e soutos. Unha das singularidades desta comarca son os pequenos bosquetes de sobreiras do Arnego.

A distribución xeral dos usos aínda responde, en gran parte, ao modelo tradicional, a pesar dos procesos de concentración parcelaria e das modificacións derivadas da expansión urbana das cabeceiras municipais e do desenvolvemento industrial. Os núcleos urbanos, especialmente Lalín, condicionan a súa contorna, cunha considerable densidade de vivendas, naves e vías de comunicación.

En Galicia temos 158 Parques Eólicos, cuns 4000 aeroxeneradores e unha potencia instalada duns 3300 MW. Na comarca do Deza, aproveítanse as elevacións dos montes Cabezas, Farelo e Carriño para o seu emprazamento. Antes de decidir a súa localización, cómpre considerar o seu impacto nas paisaxes: visual, acústico e nos roteiros de aves.

ALDEAS DE QUINTÁ, ENVEANDE E O CARBALLO DA PARROQUIA DE STA. Mª DE DOZÓN

O monte ocupa os solos máis pobres e as zonas máis elevadas e afastadas das aldeas. Compónse de árbores, tanto autóctonas (carballeiras con castiñeiros, bidueiros, etc.) como plantacións (pineirais, sobre todo).

Cun relevo suave, o Deza atópase nunha superficie relativamente achairada na que se produciu unha forte erosión fluvial. A suavidade do retevo e a abundancia de auga posibilita a ocupación e a distribución homoxénea da poboación por todo o territorio, claro exemplo dun asentamento rural disperso.

A paisaxe rural do Deza caracterízase pola extensión de prados, que empregan o parcelario das antigas agras (conxuntos de parcelas abertas que só están pechadas cun valado ou cunha sebe exterior).

A ampla extensión que ocupan os pastos e cultivos herbáceos proba a existencia dunha gran cabana vacuna composta por cabezas de raza frisoa, destinada á produción de leite, e raza autóctona para carne. As granxas son centros de produción gandeira, que modernamente se afastaron da vivenda familiar e deron lugar a novas construcións illadas.

GRANXA, PRADOS E VACAS NAS TERRAS DO DEZA

As aldeas, compostas polas vivendas, eiras e hortas, localízanse entre os terreos cultivados e o monte evitando ocupar os solos produtivos. As situadas nas abas aproveitan a ladeira de solaina.

As leiras e os prados rodean as aldeas. A orientación gandeira desta comarca é recente. Nos prados é habitual atopar os botos de silo, rulos de herba cubertos con plástico, preparados para dar de comer ao gando.

Naqueles lugares máis degradados, o monte contén tamén xesteiras, uceiras e toxeias.

LALÍN. EDIFICIO DO CONCELLO

CAMPO DA FEIRA DE AGOLADA

CASAS-VIVENDA

POLÍGONO EMPRESARIAL DO DEZA

VIADUTO DO AVE SOBRE A AP-53

Lalín é o núcleo máis importante do Deza. É un cruce estratéxico na rede viaria galega, km 0, rótula entre a Galicia interior e a litoral, e entre o Norte e o Sur, que ademais é cabeceira e centro comercial da comarca.

Os pendellos de Agolada (s. XVIII) constitúen un exemplo moi ben conservado dos campos da feira que estiveron espallados polo país como espazos comerciais propios da economía agrogandeira tradicional, e que na actualidade perviven en parte, ou ben esmorecen.

A vivenda tradicional do Deza é de gran volume, planta rectangular, con cuberta a dúas augas, muros de pedra e dous andares. As construcións dos novos alpendres e granxas xa se fan separadas.

A actividade industrial céntrase nos polígonos empresariais. Boa parte das empresas teñen relación co sector agropecuario: pensos para o gando, leite ou transformación da madeira.

O Deza está cruzado pola autoestrada AP-53 Santiago-Ourense, a liña férrea A Coruña-Zamora e o AVE Santiago-Ourense. Estas infraestruturas non sempre benefician o territorio que atravesan.

ARDALÉN, [páx 223]
Miguelanxo Prado. El Patito Editorial. 2013 ISBN 978-84-939434-5-5

TERRA E VENTO
Emisión: Televisión de Galicia (TVG)
Realización: Xacobe Sineiro
Produción: Pórtico de Comunicaciones S.L.
Ano: 2002

Serie Documental. Percorrido por Galicia comarca a comarca cunha visión aérea. Cada programa informa da riqueza económica, paisaxística, histórica e social de dúas comarcas galegas. Unha avoa e o seu neto, levados polo afán viaxeiro, contan as súas visións particulares e percepcións do que van coñecendo nas súas viaxes.

EL CASERÍO, Óleo sobre táboa (28x20)
Julia Minguiñón [Lugo 1906 – Madrid 1965]

As Nogueiras
O Carballo
Parada
A Carballa
A Portela
A Lama
A Carballeira

FIADEIRAS DE ZOBRA
Dirección: Daniel González Alén
Producción: Grupo cinematográfico Deza
Ano: 1981

Película documental con valores etnográficos que trata os labores do cultivo e elaboración do liño ademais do folclore da comarca, un dos máis senlleiros que perdura en Galicia.

10.000 ANOS
CUATERNARIA (NEOZOICO)